

І. В. Колокольчикова, канд. екон. наук, доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет

КООПЕРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ НА ПЕРІОД ДО 2015 РОКУ

У статті розглянуто питання розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Визначено основні чинники, які впливають на прискорення ефективного функціонування цих формувань. Простежено взаємозв'язок між державною підтримкою кооперативного руху, через удосконалення законодавчої бази, та змінами в темпах росту кількості обслуговуючих кооперативів.

Ключові слова: сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, малий бізнес, державна підтримка, ринок, інфраструктура ринку.

В статье рассматриваются вопросы развития сельскохозяйственной обслуживающей кооперации. Определяются главные факторы, которые влияют на повышения эффективного функционирования этих формирований. Отслеживается взаимосвязь между государственной поддержкой кооперативного движения, через усовершенствование законодательной базы, и изменениями в темпах роста количества обслуживающих кооперативов.

Ключевые слова: сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, малый бизнес, государственная поддержка, рынок, инфраструктура рынка.

The questions of agricultural service cooperatives. The basic factors that affect the acceleration of the effective functioning of these units. Traced the relationship between state support of the cooperative movement through improvements in legislation and changes in the growth rate of service cooperatives.

Key words: agricultural service cooperatives, small businesses, government support, market, infrastructure market.

Постановка проблеми. Інституціональні зміни в агробізнесі всіх розвинутих країн світу вже давно довели необхідність та ефективність функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів серед інших форм господарювання. Кооперативи на селі мають дуже важливе економічне та соціальне значення, вони допомагають та сприяють роботі сільськогосподарських підприємств малого сектору. На сьогодні кооперація виступає в ролі важеля відродження сільської інфраструктури, сприяє зменшенню безробіття та стабілізації співвідношення між міським та сільським секторами. Для розвитку української кооперації важливе та особливе місце відіграє державна підтримка,

яка виступає іноді психологічною підтримкою та додатковим стимулом в цій роботі. Тому оцінка рівня впливу державної підтримки на розвиток обслуговуючої кооперації є на сьогодні дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень за даною проблемою. Великий вклад у теоретичне осмислення і розвиток практичних форм здійснення кооперації в аграрній сфері внесли відомі вітчизняні вчені початку та середини ХХ століття: М.І. Туган-Барановський, О.В. Чайанов, М.Д. Кондратьєв, В.Ф. Тотоміанц, А.Н. Анциферов, К.А. Пажитнов, С.Л. Маслов, А.Н. Челінцев, С.В. Бородаєвський, І. Витанович, М.В. Левитський, Б.М. Мартос та інші. На сучасному етапі вирішенням проблем кооперативного руху займаються такі українські науковці і вчені, як П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.Й. Малік, В.В. Зіновчук, Г.В. Черевко, Л.В. Молдаван та ін. Щодо аналізу державного впливу, то вагомий внесок в ці дослідження внесли В.Ю. Бабаєв, О.М. Могильний, Ю.В. Ушкаренко та ін.

Виявлення невирішених проблем та формування цілей статті. В ринкових умовах господарювання кооперативний рух має багато невирішених питань, які стосуються визначення кола проблем повільного росту сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, а також вибір найбільш ефективних чинників та мотивів впливу для прискорення та масштабного розвитку цього процесу. Тому в статті сформульовані наступні цілі: оцінка сучасного стану діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, аналіз законодавчих документів, які націлені на розвиток кооперативного руху, встановлення взаємозв'язку між розвитком правової бази та діяльністю цих формувань, їх темпами розповсюдження.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи вже не нове явище в ринковому середовищі України. Їх становлення та розвиток проходили одночасно зі світовим зародженням кооперативного руху, однак за умов політичного, ідеологічного та соціального ставлення до них, сільськогосподарська кооперація практично заново відроджується. За період сучасного розвитку цих формувань вони досі роблять перші кроки у своєму становленні, тому що є економічно, соціально та психологічно слабкі, їх організаційні структури перебувають іноді у стадії формування. Обслуговуючим кооперативам значно важче, ніж іншим суб'єктам адаптуватися до умов ринку. Останні все частіше переживають процес упередженого ставлення до себе з боку органів влади,

органів місцевого самоврядуванні, нерозуміння селян та їх невпевненості в тому, що кооперативи можуть успішно функціонувати за сучасних умов.

Досвід розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в країнах світу показує, що їх успішне функціонування не можливе без комплексного підходу, який включає одночасне формування економічного, соціального, психологічного підґрунтя. Чинне місце в цьому переліку займає і державне регулювання відповідних процесів.

В Україні новий поштовх до процесу відродження сільськогосподарської обслуговуючої кооперації можна вважати 1997 р. Саме після прийняття в 1997 році Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» кооперативна ідея знайшла своє розповсюдження у сільському господарстві держави. Сприяли її активізації й Укази Президента «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку», «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» та «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах» тощо [2].

Деякі з науковців вважають, що формування законодавчої бази не досить впливає на темпи росту кооперативних об'єднань. Так, наприклад, Ю.А. Цимбалюк зазначає, що «створення правової бази для розвитку цих процесів не може призвести до прискореної реалізації об'єктивної тенденції посилення інтеграційних процесів у кооперативному русі. Практичне об'єднання та координація кооперативного господарювання є завданням досить складним та потребує певного часу» [8, с. 109—110]. Однак, враховуючи менталітет українського селянина можна стверджувати, що держава може виступати і в ролі психологічної підтримки. Про це стверджують тенденції, які встановлені та представлені нижче.

2009 р. можна вважати одним з найпродуктивніших років в питаннях сприяння розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Про це свідчить нормативно-правова база підтримки, яка включає наступні законодавчі документи:

1. Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проєктів та підтримки окремих проєктів в агропромисловому комплексі»; «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслугову-

ючих кооперативів на період до 2015 року; «Деякі питання державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» [10].

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про схвалення концепції Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року»; «Про затвердження плану організаційних заходів щодо сприяння розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та забезпечення доступу особистих селянських і фермерських господарств на ринок аграрної продукції» [10].

3. Накази міністерства: «Про дорадчий супровід створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів»; «Про затвердження методичних рекомендацій щодо порядку створення та роботи регіональної комісії з проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які мають право на фінансову підтримку»; «Про затвердження Рекомендацій щодо роботи регіональних комісій з проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання фінансової підтримки»; «Про затвердження орієнтовного кошторису придбання техніки та/або технологічного обладнання сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами»; «Про затвердження розподілу коштів Стабілізаційного фонду у 2009 році для державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» (35 млн грн); «Про затвердження розподілу коштів Стабілізаційного фонду у 2009 році для державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» (55 млн грн) [10].

Серед представленого переліку важливе місце займають два законодавчих документа, які безпосередньо націлені на сприяння розвитку обслуговуючої кооперації, а саме це «Концепції Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» [3] та Наказ «Про дорадчий супровід створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» [4]. Їх важливість обґрунтовується поставленими завданнями, які містяться в змісті цих документів та розкриваються через шляхи вирішення існуючих проблем через: «організації масової інформаційно-роз'яснювальної роботи серед членів особистих селянських господарств та фізичних осіб, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, про конкурентні переваги провадження їх діяльності в складі таких кооперативів; державної підтримки формування прозорих кооперативних каналів збуту сільськогос-

подарської продукції як одного з важелів створення конкурентного середовища на аграрних ринках; створення належних умов для зменшення кількості посередників між виробниками і кінцевими споживачами сільськогосподарської продукції та здешевлення послуг з її транспортування, заготівлі, зберігання, первинної переробки, пакування та реалізації; стимулювання участі переробних та інших підприємств агропромислового комплексу, а також споживчих товариств у їх формуванні на засадах асоційованого членства; налагодження взаємовигідних партнерських відносин між іншими учасниками аграрних ринків» [3].

Таким чином доповнення у правовому полі щодо обслуговуючої кооперації в цілому висвітлюють основні проблеми, з якими стикаються підприємства середнього і малого бізнесу при обранні шляху доведення власної продукції до кінцевого споживача, а також шляхи вирішення цих питань. На сьогодні можна стверджувати, що сформована у 2009 р. законодавча база дало поштовх до збільшення цих формувань. Це підтверджують дані табл. 1 [10].

Таблиця 1

**ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ЗА ОСТАННІ 5 РОКІВ**

Роки (станом на 01.01.)	Кількість формувань	Відхилення кількості формувань, +,-	Ланцюгові темпи приросту, %
2006	1044	—	—
2007	970	-74	-7,1
2008	979	+9	+0,9
2009	496	-483	-49,3
2010	645	+149	30,0

Динаміка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (табл. 1) показує, що за останні 5 років кількість формувань зменшилась практично вдвічі, однак з моменту введення в дію законодавчих документів 2009 р. станом на 01.01.2010 р. приріст кількості кооперативів становив 30 % або 149 од.

Наявність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у розрізі регіонів, станом на 1.01.2010 р. показує нерівномірне їх розповсюдження, а саме найбільша кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів функціонує у Житомирській та Вінницькій областях — 97 та 76 формувань, най-

менша — у Миколаївській, Донецькій та Тернопільській — 8, 5, 5 відповідно [10].

Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів за напрямками їх діяльності представлено у табл. 2 [10].

Таблиця 2

**КІЛЬКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ
КООПЕРАТИВІВ ЗА НАПРЯМКАМИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ**

Види кооперативів	2006 р.		2009 р.	
	кількість	структура, %	кількість	структура %
Всього,	1044	100,0	645	100,0
у т. ч. заготівельно-збутові	160	15,0	90	14,0
переробні	70	7,0	39	6,0
сервісні	323	31,0	181	28,0
багатофункціональні	424	41,0	284	44,0
постачальницькі	21	2,0	19	3,0
інші	46	4,0	32	5,0

З представленої структури обслуговуючих кооперативів за напрямками їх діяльності видно, що станом на 2009 р. найбільша питома вага у багатофункціональних та сервісних кооперативів — 44 % та 28 %, питома вага заготівельно-збутових та переробних кооперативів у сукупності також дорівнює 20 %.

По факту за період 2009 р. з запланованих 90,0 млн грн державної підтримки, які були передбачені з коштів Стабілізаційного фонду фактично виділено лише 14,4 млн грн. Мінагрополітики за пропозиціями 24 регіональних комісій затвердило сімома наказами результати конкурсного відбору 95 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і погодило розмір їх державної фінансової підтримки в обсязі 31,7 млн грн (90,6 % від загального обсягу фактично виділених коштів): кошти в обсязі 14,4 млн грн повністю чи частково змогли використати 47 кооперативів у 16 областях. У зв'язку із завершенням бюджетно-го року Мінагрополітики АР Крим та 13 головних управлінь агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій були оформлені в головних управліннях Держказначейства фінансові зобов'язання на суму 12,1 млн грн для оплати техніки 44 коопе-

ративів [10]. Визначено орієнтовний перелік показових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які рекомендовані обласними держадміністраціями як потенційні отримувачі державної підтримки на конкурсних засадах.

Спрогнозувати, як надалі буде відбуватись розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні в рамках розробленої Програми важко, але все залежить від своєчасної фінансової допомоги, яка повинна надаватись не тільки показовим обслуговуючим кооперативам, які рекомендовані обласними держадміністраціями як потенційні отримувачі державної підтримки на конкурсних засадах, але і іншим, які тільки починають працювати та найбільш потребують допомоги.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши сучасні тенденції розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні, можна зробити наступні узагальнюючі висновки: сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи за період свого відродження показали дієздатність та ефективність функціонування в умовах ринкових відносин; кооперація на сьогодні є з'єднуючим ланцюгом, який допомагає представникам малого та середнього бізнесу виходити на нові сегменти та вдало позиціонуватись на ринку; держава, формуючи відповідну законодавчу бази, сьогодні виступає як психологічний мотиватор процесу розвитку обслуговуючих кооперативів.

Література

1. Бабаєв В.Ю. Забезпечення розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як складової аграрних реформ / В.Ю. Бабаєв / Механізми ефективного розвитку економіки аграрної сфери АПК України: [Монографія] / Л.М. Анічин, Г.О. Андрусенко, Г.І. Мостовий та ін.; За заг. ред. проф. Л.М. Анічина. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. — С. 204—220.

2. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 р. // Закони України. — Т. 13. — С. 43—55.

3. Концепція Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року; схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 р. № 184-р.

4. Наказ «Про дорадчий супровід створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» від 09 вересня 2009 р. № 645

5. Мокляк М.В. Теоретико-методологічні аспекти формування та функціонування інфраструктури ринку аграрної продукції в Україні / М.В. Мокляк // Економіка і регіон № 1 (20). — 2009. — ПолтНТУ. — С. 109—113.

6. Цимбалюк Ю.А. Розвиток інфраструктури аграрного ринку в Україні / Ю.А. Цимбалюк // Журнал «Агроогляд», 2008р — Вип. 1. — С. 18—22.

7. Цимбалюк В.О. Державне регулювання податкових відносин сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / В.О. Цимбалюк / Журнал «Агроогляд». — 2004. — Вип. 10. — С. 108—112.

8. www.ukrstat.gov.ua

9. www.minagro.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.

УДК 631.158

В. Г. Кудлай, канд. екон. наук, доцент,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА МОТИВАЦІЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАННЯХ

У статті аналізуються соціально-економічні відносини, а також мотивація трудової діяльності працівників, зокрема в агропромислових формуваннях, досліджуються фактори, які впливають на її підвищення.

Ключові слова: мотивація, фактори мотивації, мотиваційний механізм, система мотивації, праця, персонал.

В статье рассматриваются социально-экономические отношения, а также мотивация трудовой деятельности работников, в том числе в агропромышленных формированиях, исследуются факторы, которые влияют на ее рост.

Ключевые слова: мотивация, факторы мотивации, мотивационный механизм, система мотивации, труд, персонал.

In the article analysed socio-economic relations, and also motivation of labour activity of workers, in particular in the agroindustrialformings, factors which influence on its increase are probed.

Key words: motivation, motivation factors, motivation mechanism, the motivity system, labour, personal

В умовах ринкових трансформаційних процесів в аграрному секторі економіки України, інтеграції вітчизняного АПК в світовий економічний простір особливо важливого значення набувають питання соціально-економічних відносин в агропромислових формуваннях. Як слушно зазначає А.М. Колот, реалізація принципів та напрямів розвитку соціально-трудової сфери безпосередньо залежить від наступних чинників: глобалізації світової та зростання відкритості національної економіки, поши-